

**Uchwała Nr
Rady Powiatu Płońskiego
z dnia**

w sprawie przyjęcia „Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Płońskiego na lata 2026 - 2029”

Na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 7 i art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2025 r., poz. 1684 t.j.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r., poz. 1292 ze zm.) Rada Powiatu Płońskiego uchwała, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Płońskiego na lata 2026 - 2029” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Płońskiego.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący
Rady Powiatu Płońskiego

Andrzej Stolpa

SPORZĄDZIŁ (data, podpis, zajmowane stanowisko)	SPRAWDZIŁ (data, podpis, zajmowane stanowisko – pieczęć)		
	pod względem merytorycznym	pod względem formalno-prawnym	Sekretarz Powiatu
<p><i>Z up. Starosty</i> Agnieszka Klimczewska Naczelnik Wydziału Polityki Społecznej 17.02.2026</p>	<p><i>Z up. Starosty</i> Agnieszka Klimczewska Naczelnik Wydziału Polityki Społecznej 17.02.2026</p>	<p>BADKA PRAWNY 17.02.2026</p>	<p>SEKRETARZ POWIATU <i>Z up.</i> Paweł Zacieski 17.02.2026</p>

UZASADNIENIE
do Uchwały Nr
z dnia

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r., poz. 1292 ze zm.) „Program opieki nad zabytkami Powiatu Płońskiego” przyjmuje Rada Powiatu na okres 4 lat.

Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Powiatu, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków w piśmie: DC.5120.7.2025.AK z dnia 9 lutego 2026 r. pozytywnie zaopiniował „Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Płońskiego na lata 2026 - 2029”

Z realizacji programu Zarząd Powiatu sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie Powiatu.

W budżecie winny być zagwarantowane środki na program opieki nad zabytkami.

Opracowała: Agnieszka Klimczewska

Z up. STAROSTY

Agnieszka Klimczewska
Naczelnik Wydziału
Polityki Społecznej

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU PŁOŃSKIEGO NA LATA 2026 – 2029

Załącznik do Uchwały
Nr
Rady Powiatu Płockiego
z dnia

**POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
POWIATU PŁOŃSKIEGO NA LATA 2026 – 2029**

Spis treści:

I. Wprowadzenie

II. Podstawa prawna opracowania

III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

IV. Zadania samorządu z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

V. Opieka nad zabytkami w świetle dokumentów strategicznych

1. Narodowa strategia rozwoju kultury.
2. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026.
3. Strategia rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku.

VI. Charakterystyka dziedzictwa kulturowego w Powiecie Płońskim

1. Krótka charakterystyka Powiatu Płońskiego.
2. Płońsk i ziemia płońska.
3. Powstanie nowych miast w powiecie.
4. Dziedzictwo kulturowe - kultura materialna.
5. Kultura niematerialna.

VII. Wykaz zabytków znajdujących się na terenie Powiatu Płońskiego.

VIII. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu - analiza SWOT.

IX. Cele i zadania Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Płońskiego na lata 2026-2029.

X. Wdrażanie Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

I. Wprowadzenie

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Jest najczęściej utożsamiane z architekturą i sztuką. Bogactwo to, szczególnie w wymiarze materialnym ulegało niszczeniu w trakcie wojen, z powodu zaniedbań mieszkańców czy też braku innych działań. Wszystko to spowodowało, że niewiele przejawów kultury naszych przodków dotrwało do współczesności, ale te, które przetrwały stanowią część naszego dziedzictwa. Stanowią nasze korzenie. Warto je chronić gdyż są „kapitałem”, który można wykorzystać do rozwoju gospodarczego. Spójrzmy więc wokół siebie oczami dobrego gospodarza i spróbujmy dostrzec to, co możemy jeszcze ocalić i co może stanowić atrakcję naszego powiatu.

Celem programu jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji.

Ochrona zabytków jest w Polsce zagwarantowana przepisami prawa. Funkcjonuje również szereg instytucji, które czuwają na przestrzeganiem przepisów w tym zakresie. Jednak cały sens dziedzictwa kulturowego polega na naszym wspólnym, zaakceptowaniu znaczenia obiektów zabytkowych w naszej, lokalnej społeczności. Dlatego ważnym elementem dbania o potencjał naszego kulturowego dziedzictwa jest kreowanie polityki w tym zakresie przez władze samorządowe.

W odpowiedzi na wymóg ustawowy, a także ze względu na chęć zwrócenia uwagi mieszkańców powiatu płońskiego na istotę znaczenia zabytków dla rodzimej kultury powstał Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Płońskiego na lata 2026 - 2029.

II. Podstawa prawna opracowania

Obowiązek opracowania Powiatowego Programu Opieki nad zabytkami został zawarty w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 87 ww. ustawy stanowi:

„ 1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1 mają na celu w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik, rada powiatu i rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r., Nr 78., poz. 483 ze zm.)

Umocowanie prawne ochrony zabytków determinowane jest przede wszystkim Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 ze zm.) stojącą najwyżej w hierarchii źródeł prawa krajowego.

Preambuła Konstytucji stanowi iż: „wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku. Naród Polski zobowiązuje się do przekazania potomkom dorobku kulturowego, zatem oczywistym wnioskiem jest wynikająca z tego ochrona dóbr kultury.

W art. 5 jest zapis: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Należy podkreślić, że termin „dziedzictwo narodowe” nie jest jednoznaczny z pojęciem „zabytku”. Zakres pojęcia rozumianego pod postacią „dziedzictwa narodowego” w przeciwieństwie do „zabytku” jest bardzo szeroki i może obejmować wszelkie wytwory kulturowe: przyrodę, sztukę, architekturę, literaturę i technikę.

Art. 6 Konstytucji stanowi, że: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”. Udostępnienie dóbr kultury można również

rozumieć jako potrzebę ich ochrony, bowiem nie sposób zapewnić dostępu do dobra nieistniejącego.

W art. 73 zapisano: „Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury”.

W art. 86 zawarto zapis o obowiązkach wobec środowiska: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”. Powyższy zapis interpretuje się rozszerzając przedmiot ochrony także na zabytki w tym zabytkową zielenią komponowaną np. zabytkowe parki podworskie.

Podstawą krajowych regulacji w dziedzinie ochrony zabytków stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pojęcie „zabytek” odnosi się do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, ich części lub zespołów, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki dzielimy na:

- nieruchome,
- ruchome,
- archeologiczne.

1. Zabytki nieruchome to:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości i instytucji.

2. Zabytki ruchome to:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria i sztandary,
- pieczęcie,
- odznaki, medale i ordery,

- wytwory techniki: urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia,
- materiały biblioteczne o statusie zabytkowym,
- instrumenty muzyczne,
- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości i instytucji.

3. Zabytki archeologiczne to:

- pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyska,
- kurhany,
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

W art. 4 ustawy określono zakres działań w dziedzinie ochrony zabytków sprawowany przez organy administracji publicznej:

1. Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2. Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3. Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4. Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5. Kontrole stanu zabytków i przeznaczenia zabytków.

Art. 7 ustawy reguluje formy ochrony prawnej zabytku, którymi są:

1. Wpis do rejestru zabytków,
2. Uznanie za pomnik historii,
3. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Organami właściwymi do ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
2. Wojewoda w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ważnymi ustawami związanymi z ochroną zabytków są jeszcze:

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2024 r., poz. 87 ze zm.)

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2024 r., poz. 1130 ze zm.);

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2025 r., poz. 647 ze zm.)

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2025 r., poz. 418 ze zm.);

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2024 r., poz. 1478 ze zm.);

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2025 r., poz. 1338);

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2024 r., poz. 1145 ze zm.);

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r., o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r., poz. 107 ze zm.).

Ochrona zabytków jest również regulowana w aktach niższego rzędu, czyli rozporządzeniach:

- 1) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2022 r., poz. 2053);
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153);
- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym, do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r., poz. 1609 ze zm.);
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661 ze zm.);

- 5) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).

IV. Zadania samorządu z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na powiat obowiązek sporządzania powiatowego programu opieki nad zabytkami. Program opieki przyjmuje rada powiatu po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Następnie dokument ten jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji tego programu zarząd powiatu sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie powiatu. Co cztery lata program ten powinien być aktualizowany.

Zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego jest sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada.

Obowiązkiem powiatu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których powiat jest właścicielem lub posiadaczem szczegółowo określono w art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r., poz. 1292 ze zm.).

Zadaniem starosty jest ustanawianie na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, społecznego opiekuna zabytków.

Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Ponadto zadania powiatu z zakresu kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wpisane są w ustawę z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r, poz. 107 ze zm.).

V. Opieka nad zabytkami w świetle dokumentów strategicznych

1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury

Za jeden z głównych priorytetów narodowej strategii rozwoju kultury określono ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym szczególną ochronę i rewaloryzację zabytków. Zgodnie z treścią dokumentu, kultura ma być stymulatorem rozwoju ekonomicznego.

Celem działania strategii ma być zrównoważony rozwój kultury, a w szczególności:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury;
3. Wzrost udziału w PKB;
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze;
7. Promocja polskiej kultury za granicą;
8. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.

Współczesna ochrona zabytków powinna skupiać się na aktywnym działaniu ze względu na rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów. Elementy naszej spuścizny kulturowej powinny zostać wykorzystane dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych.

2. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023- 2026

Sformułowano cel główny krajowego programu:

- stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami,

Do realizacji celu głównego opracowano cele szczegółowe:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m. in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- Projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja im podniesienie jakości prowadzenia postępowań

administracyjnych poprzez m. in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m. in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m. in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom;

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m. in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie - praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych - szkolenia dla samorządów.

Do wszystkich wymienionych w krajowym, programie celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym, programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji.

3. Strategia rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030.

Jednym z ramowych celów strategicznych programu jest kultura i dziedzictwo oraz wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia, utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i zagranicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych.

Strategia rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r. obejmuje ochronę zabytków w ramach celów związanych z trwałym bezpieczeństwem, odporną gospodarką i otwartą wspólnotą regionalną, jako kluczowe aspekty dla zachowania dziedzictwa kulturowego. Ochrona zabytków jest wpisana w cele rozwojowe

regionu, mające na celu wykorzystanie potencjału kulturowego oraz poprawę jakości życia mieszkańców:

- ochrona i zachowanie dziedzictwa: strategia podkreśla znaczenie zachowania dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu tożsamości regionalnej i wpływającego na rozwój społeczno-gospodarczy;
- wpisywanie w ramy celów strategicznych: ochrona zabytków jest częścią szerszej polityki, której celem jest stworzenie zrównoważonego rozwoju, w tym przez wspieranie turystyki opartej na dziedzictwie;
- poprawa jakości życia: przez ochronę zabytków i ich rewitalizację. Strategia dąży do poprawy jakości życia mieszkańców województwa, tworząc atrakcyjniejsze środowisko i przestrzeń publiczną;
- wsparcie dla podmiotów: strategia zakłada współpracę z różnymi podmiotami, w tym samorządami, które są odpowiedzialne za realizację działań związanych z ochroną zabytków na swoim terenie;
- wykorzystanie potencjału: ochrona dziedzictwa kulturowego jest postrzegana jako kluczowy potencjał rozwojowy regionu, który może być wykorzystany do rozwoju turystyki, gospodarki i budowania marki regionu.

VI. Charakterystyka dziedzictwa kulturowego w Powiecie Płockim

1. Krótka charakterystyka Powiatu Płockiego

Powiat Płocki utworzony 1 stycznia 1999 r. wszedł w skład Województwa Mazowieckiego. Zajmuje obszar 1384 km². Liczy ponad 83 tys. (GUS 31.12.2024 r. - 83 722) mieszkańców. Tworzą go: Miasto Płock, Miasto Raciąż, Miasto i Gmina Czerwińsk, Miasto i Gmina Sochocin, Miasto i Gmina Nowe Miasto, Gmina Baboszewo, Gmina Dzierżążnia, Gmina Joniec, Gmina Naruszewo, Gmina Płock, Gmina Raciąż i Gmina Załuski. Siedzibą powiatu jest miasto Płock.

W skład Powiatu Płockiego wchodzi 12 jednostek samorządu terytorialnego, a mianowicie:

- 1) 2 miasta (Płock, Raciąż),
- 2) 3 miasta i gminy wiejskie (Miasto i Gmina Czerwińsk nad Wisłą, Miasto i Gmina Sochocin, Miasto i Gmina Nowe Miasto),
- 3) 7 gmin wiejskich (Gmina Baboszewo, Gmina Joniec, Gmina Dzierżążnia, Gmina Naruszewo, Gmina Płock, Gmina Raciąż i Gmina Załuski).

2. Płock i ziemia płocka

Ziemia płocka jest usytuowana na Wysoczyźnie Płockiej i Równinie Raciąskiej, leżących w centrum Północnego Mazowsza (w południowo-zachodniej

części Niziny Północnomazowieckiej). Od północy i wschodu Wysoczyzna Płońska przylega do Równiny Raciąskiej i Doliny Wkry, od południa opada stromą krawędzią do doliny Wisły (w kierunku Kotliny Warszawskiej), a na wschodzie sąsiaduje z Wysoczyzną Ciechanowską. Wysoczyzna Płońska jest równiną morenową urozmaiconą niewysokimi wzgórzami kemowymi i morenowymi (do 163 m n.p.m.).

Malowniczo położone tereny poprzecinane krętymi rzekami, bogactwo obiektów historycznych i przyrodniczych, czyste wody, nieskażone przemysłem powietrze tworzą warunki dla rekreacji i wypoczynku.

Podstawę gospodarki stanowi rolnictwo i związany z nim przemysł rolno-spożywczy. Zdecydowana większość użytków rolnych znajduje się w posiadaniu rolników indywidualnych. Wśród upraw dominują zboża, ziemniaki i buraki cukrowe. Ważne miejsce w strukturze upraw zajmują rośliny oleiste, zioła, a także warzywa i owoce. W produkcji zwierzęcej dominuje bydło i trzoda chlewna.

Rys historyczny:

Płońsk jest niewielkim miastem (wg. danych z 2021 r. liczył 21 530 mieszkańców - GUS 01.01.2024 r.) na Wysoczyźnie Płońskiej nad Rzeką Płonką i siedzibą Powiatu Płońskiego (od 1999 r.), który sąsiaduje z powiatami: ciechanowskim, płockim, żuromińskim, nowodworskim, mławskim, sochaczewskim, sierpeckim i pułuskim.

Osadnictwo na terenie Płońska sięga VI-VII w. – na Górze Kawalkowskiego istniało grodzisko z tego czasu, na miejscu którego powstał gród z obronnym podgrodzem i gródkiem wewnętrznym w XI-XII w.

W źródłach średniowiecznych (1412, 1415, 1424) Płońsk występuje jako: Plonz, Plonsko, Plonysko, in Plonszko, Płoń, in Ploniska, in Plonsk.

Istnieją dwie hipotezy, co do pochodzenia nazwy miasta: jej genezą jest pojęcie „płona” bądź „płonia” – wartkie, głębokie, niezamarzające zimą fragmenty rzek, lub - iż miasto było miejscem kultu słowiańskiego boga Płona.

Pierwsza wzmianka o Płońsku pochodzi z 1155 r. z dokumentu wystawionego przez księcia Bolesława IV Kędzierzawego. Od połowy XIII w. do końca XV w. ziemia płońska wchodziła w skład księstw mazowieckich (głównie płockiego), z krótką przerwą u schyłku XIV w., kiedy trzymali ją w zastawie Krzyżacy.

Około 1400 r. Płońsk otrzymał od księcia Siemowita IV prawo miejskie chełmińskie.

W XIV i XV w. dobra płońskie stanowiły często oprawę księżnych mazowieckich. Księżna Katarzyna, fundując w Płońsku klasztor karmelitów, potwierdziła miastu przywilej lokacyjny oraz zrównała je w prawach z Raciążem i Mławą. Po wcieleniu w 1495 r. do Korony, Płońsk został miastem królewskim

(województwo płockie) – ośrodkiem powiatu, gdzie odbywały się sądy ziemskie. Nowe przywileje nadawali miastu kolejni królowie: Zygmunt I Stary (1527), Stefan Batory (1576), Jan III Sobieski (1677), August II Mocny (1720), August III Sas (1749), Stanisław August Poniatowski (1767).

Płońsk został poważnie zniszczony w czasie wojny polsko-szwedzkiej 1655 - 1660, np. ze 130 dawnych nieruchomości zostało 21, a z 22 działających przed wojną rzemieślników pozostało 4.

W 1795 r. w wyniku III rozbioru Rzeczypospolitej miasto znalazło się w zaborze pruskim (Prusy Nowowschodnie), a następnie w granicach Księstwa Warszawskiego (1807) i Królestwa Polskiego (1815), należąc kolejno do rejencji, departamentu, województwa i guberni płockiej. W 1867 r. powstał odrębny powiat płoński. Okres zaborów przyniósł ożywienie gospodarcze, założono kilka niewielkich przedsiębiorstw spożywczych i materiałów budowlanych, rozwinęło się szewstwo, bednarstwo i garncarstwo. Pod względem liczby ludności Płońsk znajdował się w czołówce największych miast regionu północno-mazowieckiego, obok Płocka, Ostrołki i Sierpca. Obok ludności polskiej mieszkali tu Żydzi (blisko 50% mieszkańców) i w niewielkim ludność niemiecka.

W 1915 r. Płońsk został zajęty przez wojska niemieckie. W 1917 r. powstała najstarsza placówka szkolnictwa średniego na ziemi płońskiej - Gimnazjum Koła Polskiej Macierzy Szkolnej. W 1918 r. Komitet Obywatelski rozbroił Niemców. W sierpniu 1920 r. pod Płońskiem doszło do wygranej bitwy z Bolszewikami. W odrodzonej Polsce Płońsk i otaczający go powiat należały do województwa warszawskiego. W okresie międzywojennym na terenie miasta istniały 742 domy mieszkalne, w tym czasie zbudowano w Płońsku: hotel miejski, zbudowano linię kolejową, elektrownię, szpital, uregulowano koryto Płonki, uruchomiono Publiczną Szkołę Doksztalcania Zawodowego i uruchomiono nowe targowisko. W ramach pomocy dla bezrobotnych organizowano prace komunalne, wybudowano barak dla bezdomnych, wydawano obiady, zapomogi, organizowano bezpłatne leczenie, uruchomiono dwa przytułki.

W czasie II wojny światowej Płońsk (po niemiecku Plöhnen) został wcielony do Rzeszy (rejencji ciechanowskiej Prus Wschodnich) i stracił ponad 60% ludności (głównie pochodzenia żydowskiego). Okupacja niemiecka przyniosła ogromny ucisk i terror. Powstały karne obozy pracy w Siedlinie, Smardzewie, Grodźcu, Boguszynie, Gralewie, Kucharach (do pracy w zagarniętych przez Niemców majątkach i w ramach robót publicznych). Ludność żydowską umieszczono w getcie w Płońsku (powstałym we wrześniu 1940 r.). Getto zostało zlikwidowane w 1942 r. a Żydów wywieziono do obozu Auschwitz-Birkenau. W dniu 16 stycznia 1945 r. hitlerowcy dokonali masowej egzekucji 78 mieszkańców miasta i powiatu płońskiego na płońskich Piaskach. Płońsk

został wyzwolony spod okupacji niemieckiej w dniu 19 stycznia 1945 r.

Po wojnie rozwinięto miejscowy przemysł, głównie przetwórstwa spożywczego i obsługi rolnictwa. W latach 1975-1998 dawny powiat płoński znajdował się w granicach województwa ciechanowskiego, Po reformie administracyjno-samorządowej w 1999 r. przywrócono Powiat Płoński, który należy do województwa mazowieckiego.

Drugim co do wielkości miastem w powiecie płońskim jest Raciąż.

Raciąż należy do jednej z najstarszych osad na terenie północnego Mazowsza. Pierwsza wzmianka o Raciążu pochodzi z r. 1065 z tzw. falsyfikatu mogileńskiego. W okresie wczesnego średniowiecza istniał na terenach dzisiejszego Raciąża gród będący siedzibą kasztelanii (od XIII w.). Od XV w. był stolicą powiatu i siedzibą sądu ziemskiego. Osada targowa, istniejąca na podgrodziu, otrzymała od Księcia Ziemowita IV w r. 1425 prawo miejskie chełmińskie. Raciąż początkowo pozostawał własnością książąt mazowieckich. Po przyłączeniu Księstwa Płockiego do Korony, w 1495 r. stał się miastem królewskim. W 1512 r. w drodze wymiany za Kock został stolicą klucza dóbr biskupów płockich. Od XVI w. w mieście obradowały sejmiki wojewódzkie. Szlachta mazowiecka zbierała się zazwyczaj w kościele św. Wojciecha. Od końca XVI w. miasto zaczęło jednak tracić na znaczeniu. Wojny w XVII w. pogłębiły regres i miały znaczący wpływ na zmniejszenie się liczby ludności miasta. W 1725 r. spłonął kościół św. Wojciecha. W okresie zaborów Raciąż przestał być siedzibą powiatu. W 1869 r. miasto straciło prawa miejskie, a odzyskało je dopiero w 1922 r. Uruchomienie linii kolejowej z Płońskiem i Sierpcem ożywiło gospodarkę w czasach II Rzeczypospolitej. W czasie II wojny światowej Raciąż został włączony do Niemiec pod nazwą Ratzenz. W Raciążu utworzono getto i obóz pracy. Firmy żydowskie przejęli Niemcy, a Żydów deportowali do Warszawy i Płocka. Po wojnie rozbudowano istniejące niewielkie przedsiębiorstwa przemysłowe, głównie branży spożywczej i elektroenergetycznej. Na przestrzeni ostatnich lat nastąpił wyraźny spadek ludności i Raciąż jest obecnie niewielkim mazowieckim miastem (4226 mieszkańców w 2020 r.) z wielką historią.

3. Powstanie nowych miast w powiecie

W ostatnich latach w naszym powiecie 3 wsie odzyskały utracone przed laty prawa miejskie (po Powstaniu Styczniowym):

- 1) **Czerwińsk nad Wisłą** - historia Czerwińska sięga prawdopodobnie czasów przedpiastowskich. Prawa miejskie uzyskał w roku 1373, jako jedna z pierwszych osad na Mazowszu. Był wtedy (w średniowieczu) jednym z największych i najbogatszych miast na Mazowszu, przybywali do niego książęta i królowie. W 1410 r. w Czerwińsku wraz z wojskiem przeprowadził się przez Wisłę król Władysław Jagiełło, podążając pod Grunwald.

W tym mieście znajduje się najcenniejszy zabytek powiatu - Pomnik Historii –

Bazylika Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Czerwińsku nad Wisłą - romański kościół rzymskokatolicki w Czerwińsku nad Wisłą, dawny kościół klasztorny w klasztorze kanoników regularnych.

Czerwińsk nad Wisłą od dnia 1 stycznia 2020 r. stał się (po ponad 150 letniej przerwie) ponownie miastem.

- 2) **Sochocin** – uzyskał prawa miejskie w 1385 r., a utracił w 1869 r. po upadku powstania styczniowego. O dnia 1 stycznia 2021 r. odzyskał prawa miejskie i stał się czwartym miastem w powiecie płockim.
- 3) **Nowe Miasto** – uzyskało prawa miejskie w 1420 r., a utraciło w r. 1870 po upadku powstania styczniowego. O dnia 1 stycznia 2022 r. odzyskało prawa miejskie i stało się piątym miastem w pow. płockim.

4. Dziedzictwo kulturowe - kultura materialna

W Powiecie Płockim jest wiele miejsc ludzkiej działalności sprzed wielu wieków, które przetrwały do dnia dzisiejszego. Najbardziej monumentalny a jednocześnie będący perłą wśród zabytkowych budowli naszego powiatu to Bazylika Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Czerwińsku nad Wisłą –

romański kościół rzymskokatolicki, dawny kościół klasztorny przy klasztorze kanoników regularnych sprowadzonych z Francji, z fundacji biskupa płockiego Aleksandra z Malonne (1129-1156), przybyłego z Belgii. Budowla ta we właściwej bryle pochodzi z drugiej ćwierci XII w. i jest uznawana za bardzo cenny zabytek architektury romańskiej to jednak przez wieki dodano elementy gotyckie i barokowe co spowodowało częściowe zatarcie romańskiego charakteru. **Na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 kwietnia 2021 r. „Dawne opactwo Kanoników Regularnych w Czerwińsku nad Wisłą uzyskało prestiżowy tytuł „Pomnika Historii”.** Obszar pomnika historii obejmuje historycznie ukształtowaną przestrzeń opactwa z kościołem, skrzydłami klasztornymi, plebanią, dzwonnica, dawną stajnią i wozownią oraz ogrodem. W klasztorze godne obejrzenia są m. in.: malowidła ściennie romańskie, gotyckie, renesansowe i XVII-wieczne oraz rzeźbiony romański portal, kaplica nowicjacka (dawny refektarz) z gotyckim sklepieniem polichromowanym, malowidła romańskie i gotyckie freski, ołtarz główny wykonany w ok. 1630 r. w Krakowie, a w nim słynący cudami wizerunek Matki Boskiej Czerwińskiej, który jest kopią rzymskiego obrazu z bazyliki Santa Maria Maggiore. W obecnym klasztorze Salezjanów funkcjonuje powstałe w 1976 r. Muzeum Misyjne i Parafialne, w którym zgromadzono pamiątki przywożone przez misjonarzy salezjańskich. Ciekawym elementem kultury niematerialnej w klasztorze jest od wielu lat wystawiane Czerwińskie „Misterium Męki Pańskiej”.

Do najstarszych budowli zabytkowych w powiecie należy zaliczyć grodziska, które zachowały się niestety w postaci ruin i śladów dawnej ich świetności (najstarsze w Radzikowie). Największą część wartościowych zabytków stanowią

budowle i budynki kościelne z reguły rzymskokatolickie (ok. 30 kościołów) i pochodzą nawet z okresu średniowiecza, a więc ich wartość zabytkowa jest wyjątkowa. Nieodłącznym elementem towarzyszącym kościołom są cmentarze przykościelne, które również mają zabytkową wartość. Rzeczą niezwykłą są kościoły drewniane, które zachowały się pomimo wojen i konfliktów i jest ich w powiecie 9: w Królewie, Naruszewie, Uniecku, Grodźcu, Żukowie, Chociszewie, Sarbiewie, Radzikowie i Kucicach. Architekturę gotycką reprezentują kościoły w Płońsku (pw. Św. Michała), Dziektarzewie, Nowym Mieście. Ważnym elementem krajobrazu związanym z kultem religijnym są przydrożne kapliczki i krzyże, a znacząca ich część ma też wartość zabytkową. Ważnymi zabytkami w powiecie są dawne pałace, dworki, parki podworskie i drewniane chłopskie chałupy. Pozostała ich znacząca liczba choć niektóre niestety już w postaci ruin. Pięknym elementem zabytkowego krajobrazu były drewniane wiatraki ale pozostały już w stanie zrujnowanym lub śladowym. Miano zabytków otrzymały również zabytkowe fragmenty miast: Płońska i Raciąża.

Na terenie powiatu płońskiego zachowały się również pozostałości zabudowy gospodarczej i przemysłowej z przełomu XIX i XX w. np. w Nacpolsku – liczne budynki gospodarcze dawnego folwarku, w Przybojewie – gorzelnia, Żukówku – gorzelnia i piwnice mieszkańców folwarku, Zdunowie – piwnice mieszkańców folwarku, Wierzbicy Pańskiej – młyn wodny, leśniczówce Tustań – budynki gospodarcze.

W każdej gminie na terenie powiatu płońskiego można spotkać drewniane domy, które były typowym elementem krajobrazu ale od poł. XX w. niestety szybko zanikają.

Największe skupisko drewnianych domów znajduje się w Raciążu. Są one jeszcze w dobrym stanie, zamieszkane i zadbane. Nieliczne relikty takich domów można napotkać w Płońsku. Oprócz drewnianych domów można sporadycznie spotkać inne zabudowania gospodarcze drewniane, z których największe to stodoły.

Ciekawą historię ma siedziba powiatu czyli miasto Płońsk, które powstało ponad 600 lata temu, a prawa miejskie uzyskało od księcia mazowieckiego Siemowita, było siedzibą kasztelani a od XIV w. pełniło funkcję siedziby powiatu. Najważniejszym zabytkiem Płońska jest kościół katolicki pw. Św. Michała i budynek dawnego klasztoru Karmelitów Trzewickowych, które został ufundowane przez księcia mazowieckiego Siemowita IV ok. roku 1417. Istotny rozkwit miasta nastąpił w XVI w., ale już w XVII stuleciu, po potopie szwedzkim zaczął się regres - ze 130 domów zostało 21 (w wyniku pożarów i konfliktów zbrojnych).

XIX-wieczne dzieje miasta przypominają kamieniczki zachowane w rynku i jego otoczeniu, w tym ta, w której wychował się Dawid Ben Gurion – twórca państwa Izrael.

W historii Płońska wpisana jest również tradycja narodu żydowskiego. Szczególne znaczenie społeczność ta uzyskała po potopie szwedzkim i uzyskaniu przywileju od króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego – budowania domów, bożnic i produkcji piwa.

Dzisiaj na budynku, w którym narodził się Dawid Ben Gurion jest pamiątkowa tablica, a w miejscu jego domu rodzinnego jest „Drzewo Pamięci”, na którym delegacje z Izraela zawieszają „liście pamięci”.

Ważną postacią w dziejach Płońska był Jan Walery Jędrzejewicz (1835-1887), uważany za ojca polskiej spektroskopii, pracował jako lekarz, a ponadto od 1872 r. prowadził stację meteorologiczną oraz obserwatorium astronomiczne. Po jego śmierci badania kontynuował zasłużony lekarz i naukowiec Leon Rutkowski. Współpracował on z Polską Akademią Umiejętności, prowadził ważne badania z dziedziny antropologii.

Na płońskim cmentarzu znajduje się zabytkowy grobowiec rodziny Weyherów, u których w latach 1865-1866 pracował jako guwerner 19-letni wówczas Henryk Sienkiewicz, który napisał w tym czasie swoją pierwszą opublikowaną powieść „Na marnie”. Do dnia dzisiejszego przetrwał dworek tzw. „Sienkiewiczówka”, w którym mieszkał u rodziny Weyherów (obecnie na terenie MODR Warszawa - Oddział Płońsk-Poświętne).

Należy ponadto zaznaczyć że mieszkańcy Płońska i powiatu brali aktywny udział w wojnie polsko-bolszewickiej z 1920 r., jak również w czasie II wojny światowej w walce podziemnej z hitlerowskim okupantem w ramach Armii Krajowej, Tajnej Armii Polskiej, Narodowych Sił Zbrojnych i Narodowego Zjednoczenia Wojskowego.

Ważną częścią kultury jest heraldyka, tzn. pieczęcie i herby miast i rodów ziemiańskich, które w zaszczytny sposób wyróżniały posiadające je miejscowości i szlacheckie rody.

Historia powiatu płońskiego to również uczestniczący w niej i ją tworzący ludzie, a wśród nich ci najbardziej znani i zasłużeni dla naszego powiatu: Hieronim Napoleon Bońkowski, Stefan Czarnowski, Franciszek Salezy Dmochowski, Stanisław Ryszard Dobrowolski, Malwina z Posnerów Garfeinowa-Garska, Lucjan Zygmunt Giżyński, Dawid Ben Gurion, Loda Halama, Jan Walery Jędrzejewicz, Leon Rutkowski, Mikołaj Kłosowski, Antoni Kolczyński, Jan Majorkiewicz, Antoni Paczkowski, Salomon Posner, Maciej Kazimierz Sarbiewski, Szczepan Sawicki, Stanisław Suliński, Ludwik Tęśiorowski, Stefan Wesołowski.

W opisie dotyczącym kultury materialnej powiatu płońskiego nie może zabraknąć informacji o wielu cennych zabytkach ruchomych, znajdujących się najczęściej w obiektach sakralnych w Czerwińsku nad Wisłą, Chociszewie, Sarbiewie, Dziektarzewie, Radzikowie, Kucicach, Skołatowie, Jońcu, Starej Wronie, Naruszewie, Radzyminie, Królewie, Nowym Mieście, Płońsku, Gralewie, Krajkowie, Uniecku, Smardzewie, Sochocinie i Kroczewie, a są to naczynia liturgiczne, obrazy, ołtarze, dzwonnice, rzeźby, świeczniki, ławy i ławki, ambony, organy, tablice pamiątkowe, szaty liturgiczne, konfesjonały.

Na terenie powiatu płońskiego istnieje kilka muzeów (izb pamiątkowych) z cennymi zabytkami ruchomymi i eksponatami zarówno pochodzenia miejscowego jak i tych przywiezionych z odległych zakątków świata:

- Muzeum Misyjne i Parafialne w Bazylice Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Czerwińsku nad Wisłą (w obecnym klasztorze Salezjanów). Powstałe w 1976 r. muzeum posiada zbiór pamiątek z pobytu misjonarzy salezjańskich na misjach w wielu egzotycznych krajach świata.
- Pamiątkowa Izba Guzikarstwa w Sochocinie (w gminnym Ośrodku Kultury w Sochocinie), powstała w 2009 r. posiada bogate zbiory zabytkowych guzików, zabytkowe maszyny do ich produkcji oraz informacje nt. technologii ich produkcji, można również obejrzeć film prezentujący proces powstawania guzików.
- Muzeum Afryki w Sobanicach (jedyne w Polsce), posiadające bogate zbiory ok. 5 tysięcy przedmiotów sztuki afrykańskiej (prywatne zbiory Stefana Kamińskiego, przywiezione z kilkudziesięciu wypraw do Afryki), w tym: maski, rzeźby, broń, instrumenty muzyczne, biżuteria, meble, odzież, gry sztućce, fajki, trójnogi, tkaniny, hafty, laski, płaskorzeźby i wiele innych.

Poza ww. wymienionymi planuje się otwarcie „Domu dobrej pamięci” w Płońsku (w kamienicy przy rynku, w której mieszkał Dawid Ben Gurion) czyli muzeum poświęcone historii społeczności żydowskiej w tym jej wybitnemu przedstawicielowi - Dawidowi Ben Gurionowi, „twórcy” i pierwszemu premierowi państwa Izrael.

W powiecie płońskim znajduje się wiele pomników przyrody, a także dwa rezerwaty przyrody.

Według danych Nadleśnictwa Płońsk w powiecie znajdują się 22 pomniki przyrody w tym: 10 pojedynczych drzew, 11 grup drzew, 1 głąz narzutowy, 1 pomnik powierzchniowy - kępa buka pospolitego, a najcenniejszym pomnikiem jest dąb „Piast” w Miszewie Wielkim (Gmina Nowe Miasto), ciekawe okazy drzew można znaleźć również w parkach podworskich, np. w Strzembowie (Gmina Naruszewo).

Rezerwaty przyrody:

- Rezerwat „Dziektarzewo” – utworzony w 1964 r. (powierzchnia 5,39 ha), a przedmiotem ochrony jest fragment starodrzewia pochodzenia naturalnego, położony na skarpie rzeki Wkry,
- Rezerwat „Noskowo” – utworzony w 1977 r. (powierzchnia 75,79 ha), a ochroną objęty jest wielogatunkowy starodrzew pochodzenia naturalnego, przepływa przez niego struga stanowiąca naturalne środowisko m. in. dla bobrów, dzięcioła czarnego, puszczyka.

5. Kultura niematerialna

Kultura niematerialna to wiele obszarów ludzkiej działalności. Jednym z nich jest literatura powstała z inspiracji pobytem w powiecie płockim, będąca opisem utrwalającym wspomnienia zainspirowane pięknem lokalnej przyrody. W jednej z powieści „Wakacje na wsi” poeta i prozaik Stanisław Ryszard Dobrowolski opisuje w plastyczny sposób piękno wiejskiej przyrody „Miało się ku wieczorowi. Wciąż jeszcze było bardzo ciepło, jednak już nie tak upalnie jak w godzinach południowych. Od łąk i rzeki wiało łagodnym, orzeźwiającym chłodkiem. Za gospodarskimi zabudowaniami pachniało końskim nawozem, zmieszana wonią warzyw, marchwi, kapusty, pietruszki, kopru oraz niedawno skoszonej koniczyny. Na łące paradował unosząc z rozważą długie, czerwone nożyśka bocian Kędzierskiej majestatyczny w swojej niezmiennej powadze. Leciutki wietrzyk cicho szeleścił w gałęziach nadrzecznych krzewów i wierzb. Nie było tu nikogo. Wszyscy pracowali po drugiej stronie wsi”.

W tomie wspomnień S. R. Dobrowolski nawiązał do prasłowiańskiego zwyczaju „Pewnego roku zorganizowaliśmy na łące niedaleko od wsi u wielkiego rozlewiska wodnego, po którym dzisiaj nie ma nawet najmniejszego śladu, sobótki w czerwcową noc świętojańską”.

Ważny kulturowym przez wieki obyczajem były polowania urządzone przez miejscowych ziemian. Polowanie nie sprowadzało się do zabijania jak największej liczby zwierząt. Był to pewien ziemiański rytuał, element tradycji i życia towarzyskiego.

Zupełnie odmienne od życia ziemian było życie chłopów, nacechowane wieloma wierzeniami i przesadami, które zlewały się z chrześcijańską praktyką. W celu ochrony przed urokiem nowo narodzonym niemowlętom zawiązywano na przegubie czerwoną nitkę lub tasiemkę, podobnie było np. ze źrebiętami czy cielętami. Wiele razy czyniono znak krzyża co mało przynieść ochronę i pomyślność np. przed wyjazdem z domu, siewem zboża, krojeniem nowego bochenka chleba itp. Wielką rolę odgrywała medycyna ludowa w postaci mikstur i balsamów, stosowano również zioła ale również zmoczony śliną chleb z pajęczyną, a większość dolegliwości i chorób leczono ziołami. Stosowano również czarne pijawki, które miały oczyszczać krew

chorego, używano również końskiego nawozu i krowiego łajna.

VII. Wykaz zabytków znajdujących się na terenie Powiatu Płońskiego.

W powiecie płońskim funkcjonuje 12 jst, z tego 11 posiada aktualne Gminne Ewidencje Zabytków (w tym jedna Program opieki na zabytkami i GEZ - M. Płońsk):

- 1) Miasto Płońsk - GEZ i Gminny Program opieki na zabytkami,
- 2) Miasto Raciąż - GEZ,
- 3) Miasto Czerwińsk nad Wisłą - w przygotowaniu,
- 4) Miasto Sochocin - GEZ,
- 5) Gmina Baboszewo - GEZ,
- 6) Gmina Joniec - GEZ,
- 7) Gmina Naruszewo - GEZ,
- 8) Gmina Nowe Miasto - GEZ,
- 9) Gmina Dzierżążnia - GEZ,
- 10) Gmina Płońsk - GEZ,
- 11) Gmina Raciąż - GEZ,
- 12) Gmina Załuski - GEZ.

Opiece nad zabytkami w Powiecie Płockim podlegają następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w następujących miastach i gminach:

MIASTO PŁOŃSK

PŁOŃSK – Układ urbanistyczny miasta wraz ze znajdującą się na tym terenie zabudową i wylotami ulic - **Nr rej. A - 62 z dn. 12.10.1956 r.**

PŁOŃSK – Kościół parafialny p.w. św. Michała, d. klasztor, XV i XVIII w., dzwonnica, XIX w. oraz całe wyposażenie wewnątrz - **Nr rej. A - 60 z dn. 12.10.1956 r.**

PŁOŃSK – Dom, Pl. 15 Sierpnia 21, 21A (d. ul. Rynek 21), XIX w. - **Nr rej. A - 61 z dn. 12.10.1956 r.**

PŁOŃSK – Wczesnośredniowieczne grodzisko zw. „górz Kawałkowskiego” - **Nr rej. 355/93 z dn. 28.12.1993 r.**

PŁOŃSK (Poświętne), ul. Sienkiewicza 11 – Zespół podworski: dwór mur., układ zieleni (park płn., park pld. oraz łączące je kompozycyjnie 2 aleje) - **Nr rej. A - 212 z dn. 30.08.1980 r.**

PŁOŃSK – Zespół budowlany dworca kolejowego (ul. Towarowa 9 - dz. nr 1/36, 1/37, 1/39), w skład którego wchodzi: budynek dworca, wieża wodociągowa, podjazd, alejka z układem zieleni – **Nr rej. A - 1108 z dn. 09.11.2012 r.**

PŁOŃSK – Kaplica cmentarna wzniesiona w 1896 r. w zewnętrznym obrysie jej murów, położona na cmentarzu parafialnym przy ul. Kopernika 16, dz. nr ew. 667 – **Nr rej. A - 1312 z dn. 16.10.2015 r.**

PŁOŃSK – pozostałość dawnego cmentarza żydowskiego, położonego w mieście powiatowym Płońsk przy ul. Warszawskiej (dz. nr ew. 1813/8).- **Nr rej. A – 1381 z dn. 08.12.2016 r.**

MIASTO RACIĄŻ

RACIĄŻ – Układ urbanistyczny - **Nr rej. A - 1437 z dn. 14.09.2018 r.**

RACIĄŻ – Zespół kościoła p.w. Św. Wojciecha: kościół, kaplica przedpogrzebowa, ceglana konstrukcja bramy, cmentarz przykościelny wraz z warstwą kulturową i drzewostanem - **Nr rej. A - 329 z dn. 26.06.1998 r.**

RACIĄŻ – budynek plebanii rzym.-kat. l. 20-te XX w., ul. Wolności 14 wraz z przylegającym terenem zajmującym cz. dz. nr 1052 i warstwa kulturowa - **Nr rej. A - 284 z dnia 15.06.1994 r.**

RACIĄŻ – Grodzisko wczesnośredniowieczne XII w. - **Nr rej. 206/79 – 817/68WA z dn. 16.12.1968 r.**

RACIĄŻ – Park miejski przy ul. Mławskiej, I ćw. XX w. - **Nr rej. A - 218 z dn. 30.08.1980 r.**

RACIĄŻ – Budynek dawnej synagogi, wzniesiony w IV części XIX w. i odbudowany w 1934 r., przy ul. Kilińskiego 12, w zewnętrznym obrysie jej murów – **Nr rej. A – 1081 z dn. 25.06.2012 r.**

RACIĄŻ – Historyczny zespół budowlany d. młyna, ul. Zawoda 12: budynek d. młyna, budynek magazynowy, budynek mieszkalny, teren działki nr 1125 - **Nr rej. A - 1748 z dn. 21.12.2022 r.**

GMINA BABOSZEWO

BABOSZEWO – Kościół parafialny p.w. M. B. Częstochowskiej, mur. 1909-1914, cmentarz przykościelny wraz z warstwą kulturową - **Nr rej. A - 156 z dn. 25.11.1970 r.**

DŁUŻNIEWO – Zespół podworski: dwór mur. z 3 ćw. XIX w., park krajobrazowy z XVIII-XIX w. - **Nr rej. A - 192 z dn. 1.06.1980 r.**

DZIEKTARZEWO – Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny, dzwonnica, ogrodzenie, cmentarz przykościelny, grobowce Niemierowskich i Strzeszewskich - Nr rej. A - 154 z dn. 3. 05. 1962 r. i z dn. 23.09.1998 r.

DZIEKTARZEWO – Kaplica grobowa na terenie cmentarza rzym. kat. - Nr rej. A - 322 z dnia 30.03.1998 r.

DZIEKTARZEWO – Park podworski XIX w. - Nr rej. A - 176 z dn. 1.03.1976 r.

DZIEKTARZEWO – Miejsce pochowania żołnierzy powstania styczniowego (dz. Nr 90 – bez wygradzonego fragmentu w Zach części), drzewostan, drewniana brama – Nr rej. A – 1026 z dn. 24.06.2011 r.

GALOMIN – Park podworski XIX w. - Nr rej. A - 193 z dn. 1.06.1980 r.

KIEŁKI – Park podworski krajobrazowy z pocz. XIX w. - Nr rej. A - 225 z dn. 30.08.1980 r.

SARBIEWO – Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława, dzwonnica drewn. II poł. XVII w. i najbliższe otoczenie - Nr rej. A – 121 z dn. 2.04.1962 r.

SOKOLNIKI – Cmentarzysko ciałopalne z okresu lateńskiego - Nr rej. 209/79 – 812/68WA z dnia 14. 12.1968 r.

MYSTKOWO – Budynek d. dworu nr 22 wraz z gruntem w granicach fundamentów – Nr rej. A – 904 z dn. 08.04.2010 r.

MIASTO I GMINA CZERWIŃSK NAD WISŁĄ

CHOCISZEWO – Kościół parafialny p.w. św. Leonarda wraz z wystrojem wnętrza i otoczeniem w promieniu 50 m - Nr rej. A - 69 z dn. 25.01.1958 r.

CHOCISZEWO – Park krajobrazowy z XIX w. - Nr rej. A - 355 z dn. 24.08.1976 r.

CHOCISZEWO – Dwór mur. z k. XIX w. - Nr rej. A - 355 z dn. 22.05.1975 r.

CZERWIŃSK n/Wisłą – Zespół sakralny: kościół p.w. Zwiastowania NMP z plastycznym i architektonicznym wyposażeniem wnętrza i otoczeniem w promieniu 100 m, klasztor wraz z wyposażeniem wewnątrz - Nr rej. 352 - A z dn. 9.06.1958 r. - **POMNIK HISTORII**

CZERWIŃSK n/Wisłą - Układ urbanistyczny – Nr rej. A – 841 z dn. 16.01.2009 r.

CZERWIŃSK n/Wisłą - Barokowa stajnia-wozownia, ob. Tzw. Budynek teatralny z XVII w., położony na terenie działki nr 727/1 w zespole d. opactwa kanoników regularnych, ob. salezjanów – Nr rej. A – 1455 z dn. 19.11.2018 r.

CZERWIŃSK n/Wisłą - Mur obwodowy przy bazylice Zwiastowania NMP, ul. Klasztorna 23, na dz. nr 836 i 727/1 - Nr rej. A - 1740 z dn. 28.11.2022 r.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU PŁOCKIEGO NA LATA 2026 – 2029

CZERWIŃSK n/Wisłą – kopiec Kościuszki (na terenie działki nr 341 (ustalona strefa otoczenia w granicach fragmentu dz. nr ew. 341) Nr rej. A – 1483 z dn. 21.02.2019 r.

CZERWIŃSK n/Wisłą – dom, ul. Grunwaldzka 3, drewn., 1 poł. XX w. – Nr rej. A – 1544 z dn. 14.10.2019 r.

GAWARZEC GÓRNY – Park krajobrazowy z XIX w. - Nr rej. A - 356 z dn. 24.08.1976r.

GRODZIEC – Kościół parafialny p.w. Św. Bartłomieja, drewn. - Nr rej. A - 353 z dn. 17.03.1979 r.

KUCHARY SKOTNIKI – Założenie dworskie: dwór z II poł. XVIII w.- późn. barok, park krajobrazowy - Nr rej. A - 357 z dn. 10.06.1979 r.

KUCHARY SKOTNIKI - Park krajobrazowy z II poł. XIX w. - Nr rej. A - 357 z dn. 24.08.1976 r.

MIĄCZYN – Zespół dworski: dwór drewn. z poł. XIX w., park z pocz. XX w. - Nr rej. A - 358 z dn. 30.06.1987 r.

NIEBORZYN – Założenie dworsko-parkowe: dwór z II poł. XIX w., park krajobrazowy z II poł. XIX w. - Nr rej. A - 359 z dn. 13.11.1990 r.

RADZIKOWO – Kościół filialny p.w. św. Jana Chrzciciela z XVIII w. - Nr rej. A - 354 z dn. 25.09.1960 r.

SIELEC – Park krajobrazowy z XIX w. - Nr rej. A - 360 z dn. 24.08.1976 r.

WÓLKA PRZYBOJEWSKA – Pałac mur, klasycyzujący z ok. 1925 r. - Nr rej. A - 361 z dn. 24.07.1979 r.

WÓLKA PRZYBOJEWSKA – Park krajobrazowy z XIX w. wraz z aleją akacjową w obrębie sadu - Nr rej. A - 361 z dn. 24.08.1976 r.

GMINA DZIERŻĄŻNIA

DZIERŻĄŻNIA – Chałupa nr 45 z 1871 r. wraz z najbliższym otoczeniem (teren zagrody) – Nr rej. A - 208 z dn. 8.06.1980 r.

KUCICE – Kościół filialny p.w. św. Michała Archanioła drewn. XVIII w. wraz z otaczającym drzewostanem - Nr rej. A - 120 z dn. 30.03.1962 r.

KUCICE – Park podworski II poł. XIX w.- Nr rej. A – 271 z dn. 16.04.1993 r.

KUCICE NOWE – Cmentarzysko neolityczne, ok. 2000 lat p.n.e. - Nr rej. 198/79 – 790/68WA z dn. 16.12.1968 r.

PODMARSZCZYN – Cmentarzysko szkieletowe z XI w. - Nr rej. 202/79 – 815/68WA z dn. 14.12.1968 r.

SKOŁATOWO – Zespół budowlany kościoła paraf. Św. Achacjusza i Towarzyszy: kościół, ogrodzenie, krużganki z wbudowaną w nie bramą-dzwonnicą, cmentarz przykościelny z zielenią (szpalery przy ogrodzeniu) – Nr rej. A - 375 z dn. 7.01.2005 r.

STARE GUMINO – budynek dawnej szkoły, mur. 1950 wraz z otoczeniem w granicach działki 150/3 – Nr rej. A – 1506 z dn. 16.06.2019 r.

NOWE GUMINO – Zespół budowlany składający się z kościoła p.w. św. Pankracego z XVI w., bramy – dzwonnicy z 1918-20 oraz cmentarza przykościelnego, zajmujący część dz. nr 59 w granicach wyznaczonych wewnętrznym fundamentowaniem ogrodzenia cmentarza – Nr rej. A - 1264 z dn. 22.09.2014 r.

GMINA JONIEC

JONIEC – Kościół parafialny p.w. Św. Ludwika, dzwonnica z XVIII w., otaczający drzewostan - Nr rej. A - 119 z dn. 30.03.1962 r.

KRÓLEWO – Kościół parafialny p.w. Św. Zygmunta, dzwonnica drewniana, cmentarz przykość. z warstwą kulturową - Nr rej. A - 70 z dn.19.01.1958 r. - z dn. 6.10.1998 r.

POPIELŻYN ZAWADY – Założenie dworskie: dworek, ogród, XIX w. - Nr rej. A - 72 z dn. 20.06.1958 r.

STARA WRONA – Kościół parafialny p.w. Przemienienia Pańskiego, XIX/XX w. - Nr rej. A - 159 z dn. 6.02.1973 r.

OMIĘCINY – Park podworski – Nr rej. A – 877 z dn. 06.10.2009 r.

GMINA NARUSZEWO

KRYSK – Kościół parafialny p.w. św. Floriana, dzwonnica, ogrodzenie murowane, cmentarz przykościelny wraz z warstwą kult. - Nr rej. A - 150 z dn. 12.04.1962 r.

KRYSK – Park podworski - Nr rej. A - 180 z dn. 1.03.1976 r.

NACPOLSK – Park podworski - Nr rej. A - 182 z dn. 1.03.1976 r.

NACPOLSK – Zespół obiektów znajdujących się na terenie parku: budynek pałacu, wolnostojąca oficyna, most na drodze do zabudowań folwarcznych, brama główna do parku – Nr rej. A - 182 z dn. 11.03.1998 r.

NARUSZEWO – Zespół sakralny: kościół parafialny p.w. Przenajświętszej Trójcy, dzwonnica, cmentarz przykościelny - Nr rej. A - 252 z dn. 24.10.1991r.

PIEŚCIDŁA – Park podworski - Nr rej. A - 183 z dn. 1.03.1976 r.

PIEŚCIDŁA – Grodzisko wczesnośredniowieczne XII w. - Nr rej. 337/93 z dn. 6.03.1993 r.

RADZYMIN – Kościół parafialny p.w. św. Piotra i Pawła, XV w., cmentarz przykościelny, warstwa kulturowa - Nr rej. A - 78 z dn. 30.03.1962 r.

RADZYMIN – Dzwonnica przy kościele paraf. XVIII/XIX w. - Nr rej. A - 78 z dn. 19.11.1959 r.

RADZYMIN – Grodzisko wczesnośredniowieczne - Nr rej. 208/79 - 774/67WA z dn. 7.12.1967 r.

RADZYMIN – Park podworski krajobrazowy, pocz. XX w. - Nr rej. A - 187 z dn. 1.06.1980 r.

RADZYMIN – Dwór z 4 ćw. XIX w. położony na terenie działki nr 32/2 obr. 20 Radzymin – Nr rej. A – 1322 z dn. 15.12.2015 r.

STRZEMBOWO – Park podworski II poł. XIX w. – Nr rej. A - 181 z dn. 1.03.1976 r.

STRZEMBOWO - Budynek dworu z ok.1870 r. – Nr rej. A - 181 z dn. 05.01.2004 r.

WICHOROWO – murowany budynek dworu z 1. poł. XX w., położony na działce oznaczonej nr ew. 55/1, obręb 0035 Wichorowo, Nr rej. A – 1626 z dn. 29.01.2021 r.

WRÓBLEWO – Zespół dworski: trzyczęściowy bud. dworu, piwnica, park i warstwa kulturowa - Nr rej. A - 315 z dn. 2.06.1997 r.

ZABOROWO – Zespół podworski: dwór mur., park - Nr rej. A - 188 z dn. 1.06.1980 r.

ŻUKOWO – Cmentarzysko szkieletowe wczesnośredniowieczne - Nr rej. 45/76 – 243/60 WA z dnia 18.03.1960 r.

ŻUKOWO – Zespół budowlany: kościół parafialny p.w. Św. Zygmunta, dzwonnica, cmentarz przykościelny z drzewostanem, mur otaczający zespół – Nr rej. A – 969 z dn. 19.07.2010 r.

MIASTO i GMINA NOWE MIASTO

GOŚCIMIN WIELKI – Ogród podworski, XIX w. - Nr rej. A - 200 z dn. 1.06.1980 r.

MISZEWO – Zespół podworski: park, pocz. XX w., dwór mur., pocz. XX w. - Nr rej. A - 201 z dn. 1.06.1980 r.

MODZELE BARTŁOMIEJE – Park podworski, krajobrazowy, XIX w. - Nr rej. A - 202 z dn. 1.06. 1980 r.

NOWE MIASTO – Kościół parafialny p.w. św. Trójcy, XIV/XVII w. wraz z otoczeniem w obrębie murów cmentarza kościelnego - Nr rej. A - 113 z dn. 10.03.1962 r.

GMINA PŁOŃSK

BOGUSŁAWICE – Zespół podworski: dwór, park - Nr rej. A - 189 z dnia 1.06.1980 r.

ĆWIKLIN – Park podworski, krajobrazowy, XIX/XX w. - Nr rej. A - 210 z dn.30.08.1980r.

DALANÓWEK – Zespół dworski: dwór mur., park, obszar po zabudowie gospod., XIX w. wraz z warstwą kulturową zajmującą dz. Nr 55/8 i 55/9 oraz 55a/1, 55a/2, 55/1, 55/3, 55/4, 55/5, 55/6 - Nr rej. A - 278 z dn. 5.05.1994 r.

ILINEK – Park podworski (relikty), krajobrazowy, XIX/XX w. - Nr rej. A - 190 z dn. 1.06.1980 r.

JEŻEWO – Zespół podworski: dwór mur., klasycystyczny, park krajobrazowy, XIX w. - Nr rej. A - 211 z dn. 30.08. 1980 r.

KOZIMINY NOWE – Zespół dworski: budynek dworu, budynek gospodarczy, piwnica podworska, park i warstwa kulturowa - Nr rej. A - 316 z dn. 3.06.1997 r.

SKARŻYN – Zespół podworski: dwór mur., park i warstwa kulturowa - Nr rej. A - 245 z dn. 15.10.1981 r.

STRACHÓWKO – Zespół podworski: dwór mur., I poł. XIX w., park i aleja dojazdowa, - Nr rej. A - 213 z dn. 30.08.1980 r.

SZPONDOWO – Park podworski, krajobrazowy, XIX/XX w. - Nr rej. A - 191 z dn.1.06.1980 r.

GMINA RACIĄŻ

BOGUCIN – Cmentarzysko kurhanowe z okresu rzymskiego - Nr rej. 189/79 – 825/69 WA z dn.7.06.1969 r.

DROZDOWO – Zespół podworski: dwór mur., ok. 1925r., ogród kwaterowy XVIII/XIX w. - Nr rej. A - 194 z dn. 1.06.1980 r.

GRALEWO – Zespół kościoła parafii rzym.-kat. p.w. Św. Małgorzaty: kościół, dzwonnica, ogrodzenie z bramą i furtkami, warstwa kulturowa cmentarza przykościelnego w granicach wyznaczonych przez istniejące ogrodzenie - Nr rej. A - 326 z dn. 24.06.1998 r.

KACZOROWY – Park podworski XIX w. - Nr rej. A - 177 z dn. 1.03.1976 r.

KODŁUTOWO – Drewniany wiatrak – Nr rej. A – 1789 z dn. 19.12.2023 r.

KOZIEBRODY – Zespół kościoła parafialnego Św. Jakuba: kościół, obszar cmentarza przykościelnego wraz z jego warstwą kulturową wyznaczonym przez jego obecne murowane ogrodzenie - Nr rej. A - 327 z dn. 25.06.1998 r.

KRAJKOWO – Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy, XVI w. wraz z wystrojem wnętrza i najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m, dzwonnica XIX w. - Nr rej. A - 71 z dn. 9.06.1958 r.

KRAŚNIEWO – Park podworski XIX w. - Nr rej. A - 178 z dn. 1.03.1976 r.

UNIECK – Zespół kościoła parafialnego rzym.-kat. p.w. Św. Jakuba Starszego: kościół, dzwonnica, cmentarz przykościelny wraz z warstwą kulturową i drzewostanem w granicach wyznaczonych obecnym ogrodzeniem - Nr rej. A - 328 z dn. 25.06. 1998 r.

UNIECK – Budynek d. plebanii, budynek gospodarczy, piwnica (ziemianka) wraz z częścią działki 418 - Nr rej. A - 1749 z dn. 04.01.2023 r.

ŻUKOWO WAWRZYŃKI – Zespół dworski: dwór (ok.1935) park z systemem stawów i rzeźbą kamienną, 2 budynki mieszkalne (pocz. XX w.), spichlerz mur., chlewnia mur., stodoła (pocz. XX w.), kuźnia mur. (ok. 1900) lodownia mur. (pocz. XX w.), wraz z warstwą kulturową, sięgającą minimum XVI Nr rej. A. 287 z dnia 08.02.1995 r.

MIASTO I GMINA SOCHOCIN

BIELE – Grodzisko wczesnośredniowieczne - Nr rej. 124/76 –750/70WA z dn.25.11.1970r.

GUTARZEWO – Park podworski krajobrazowy (relikty), XVIII w.- Nr rej. A - 220 z dn.30.08.1980 r.

KUCHARY ŻYDOWSKIE – Aleja lipowa II poł. XIX w. - Nr rej. A - 221 z dn. 30.08.1980 r.

NIEWIKLA – Zespół podworski: dwór mur., układ zieleni: park, - 2 aleje dojazdowe z Drożdżyna i Lisewa - Nr rej. A - 219 z dn. 30.08.1980 r.

SOCHOCIN – Zespół budowlany kościoła: kościół, cmentarz przykościelny oraz mur go otaczający wraz z wbudowaną dzwonnica – Nr rej. A – 759 z dn. 3.10.2007 r.

BOŁĘCIN – Cmentarz wojenny żołnierzy radzieckich (Armii Czerwonej) z ok. 1950-55 zajmujący część dz. nr 150/3 wyznaczoną zewnętrzną krawędzią ogrodzenia cmentarza – Nr rej. A – 1257 z dn. 22.08.2014 r.

GMINA ZAŁUSKI

KROCZEWO – Kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Bolesnej, XV w. wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m - Nr rej. A - 73 z dn. 8.12.1958 r.

KROCZEWO – Park podworski krajobrazowy XIX w. - Nr rej. A - 184 z dn. 1. 06. 1980 r.

SZCZYTNO – Dworek drewn., przyległy drzewostan, XVIII/XIX w. - Nr rej. A - 151 z dn. 3.05.1962 r.

SZCZYTNO – Park podworski, pocz. XX w. - Nr rej. A - 151 z dn. 30.08.1980 r.

ZAŁUSKI – Aleja dojazdowa w parku, XIX w. - Nr rej. A - 185 z dn. 1.06.1980 r.

ZDUNOWO – Zespół podworski: dwór mur. ok.1910, park krajobrazowy XIX w., aleja lipowa - Nr rej. A - 186 z dn. 1.06.1980 r.

VIII. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu - analiza SWOT.

Sytuacja obecna, a także perspektywy związane z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego powiatu płockiego zostały podsumowane za pomocą analizy SWOT -mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.

Mocne strony:

- 1) różnorodność krajobrazu kulturowego i naturalnego na obszarze powiatu,
- 2) duża liczba obiektów zabytkowych – potencjał do wykorzystania,
- 3) sieć połączeń komunikacyjnych umożliwiającą zwiedzanie zasobów kulturowych turystom,
- 4) dobry stan techniczny kościołów ujętych w rejestrze zabytków,
- 5) gotowość i warunki do współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 6) silne tradycje lokalne wpływające na świadomość znaczenia dziedzictwa kulturowego.

Słabe strony:

- 1) stopniowa degradacja zasobów kulturowych,
- 2) oznakowanie obiektów zabytkowych,
- 3) niewystarczająca świadomość społeczna dotycząca istoty dbania o zabytki,
- 4) pogarszanie się stanu obiektów zabytkowych wskutek braku opieki, złej organizacji oraz braku środków finansowych.

Szanse:

- 1) powstanie powiatowego programu opieki nad zabytkami,
- 2) rozpowszechnianie wiedzy na temat zasad postępowania z obiektami zabytkowymi,
- 3) rozwój turystyki,
- 4) pozyskiwanie funduszy na prace konserwatorskie,
- 5) rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w tematyce zabytków,
- 6) znaczenie mediów i systemów informacji w popularyzowaniu zagadnień ochrony zabytków,
- 7) postęp w dziedzinie finansowania zadań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Zagrożenia:

- 1) warunki atmosferyczne, klęski żywiołowe i zdarzenia losowe powodujące częściową lub całkowitą degradację obiektów,
- 2) trudności związane z pozyskiwaniem funduszy zewnętrznych,
- 3) niskie zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami,
- 4) brak opracowań projektowych nawiązujących do lokalnych elementów tradycji,
- 5) brak lub słaba egzekucja prawa.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU PŁOŃSKIEGO NA LATA 2026 – 2029
IX. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Płockiego na lata 2026-2029.

Ustala się następujące zasady ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie Powiatu Płockiego:

1. wszystkie działania związane z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków powinny uzyskać zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
2. parki wpisane do rejestru zabytków powinny być w całości użytkowane przez jednego użytkownika w sposób wykluczający jego dewastację,
3. na terenie parków wpisanych do rejestru zabytków wprowadza się zakaz wyrębu oraz dokonywania nowych nasadzeń bez zgody WKZ,
4. obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji z zachowaniem obecnej i projektowanej funkcji do wartości obiektu,
5. nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie planowania, skali i bryły zabudowy przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną, wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
6. na terenie cmentarza należy prowadzić wszelkie działania zmierzające do zachowania, porządkowania i rewaloryzacji nagrobków. Dla terenów przylegających do granic cmentarza należy przyjąć zasadę zagospodarowania zapewniającą właściwą jego ekspozycję.

Opieka nad zabytkami jest sprawowana przez ich właścicieli lub posiadaczy i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

X. Wdrażanie Powiatowego Programu Opieki na Zabytkami.

Powiat Płocki będzie wspierać działania właścicieli lub posiadaczy a także podejmować samodzielne działania w celu:

1. zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
2. wyeksponowania poszczególnych zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
3. zwiększenia atrakcyjności zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
4. wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
5. realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
6. zapobieżenia dewastacji ujawnionych stanowisk archeologicznych.

Zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- a) prawnych: wynikających z przepisów ustawowych, w tym z postanowień Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, tworzenie strategii rozwoju z uwzględnieniem kwestii dotyczących ochrony zabytków,
- b) finansowych: możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych lub znajdujących się na obszarze powiatu płockiego na podstawie uchwały Rady Powiatu Płockiego w przedmiotowej sprawie,
- c) koordynacji: realizacja programów i założeń wynikających z krajowych, wojewódzkich strategii rozwoju, planów opieki nad zabytkami, współpraca z ośrodkami naukowymi, organizacjami wyznaniowymi,
- d) społecznych: działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- e) kontrolnych: aktualizacja powiatowego programu opieki nad zabytkami, monitoring realizacji zapisów.